(کان)ـە خوێ

مەکسیم گۆرکی
لە سوێدییەوە: حەکیم کاکەوەیس
(کەرکووک)

-١-

بچـۆرە حـەوزە خـوێیـەکـان! لەوێ، هەمـیـشـە کـار هەیە.. چونکە کـارێکی زەحـمـەت و تورەهاتە. پیـاو زۆر لەوێ نامێنێتەوە. خەڵک لەوێ هەڵدێن.. بەرگە ناگرن! تۆ وەرە ڕۆژ هەتا ئێوارە خوێ بکێشیتەوە! هەر عارەبانە و حەوت کوپێکی دەدەنێ.. بەڵام ئەوەش بۆ ڕۆژێک خراپ نییە، بەسە.

ئەو ماسیگرەی ئەو تەگبیرەی بۆ کردم، لابەلا تفێکی ڕۆ کرد و تەماشایەکی دەریا شینەکەی کرد و بە بڵمەبڵم ئاوازێکی سەیری لەبەر خۆیەوە گوت. پێکەوە لەبەر سێبەری کەپرەکەی دانیشتبووین. ئەو خەریکی پینەکردنی پانتۆڵێک بوو. باوێشکێکی دا و ئەوجا ددانی بە چیڕەوە بردن و بە پەژارەوە یەک دوو ڕستەی ناڕەزایی گوت کە کار بۆ دانیشتوانی گۆی زەوی کەمە و بۆ ئەوەی کارێکت دەست بکەوێ، دەبێ دەستبەرداری چەندین کاری تر بیت.

– ئەگەر نەتتوانی.. وەرە ئێرە و پشوو بدە.. زۆر لێرەوە دوور نییە. هەروا پێنج شەش کیلۆمەترێک دەبێ، بەڵێ، پێم وایە دەتوانی بە پێیان بچیت!

مالاّواییم لێی کرد. بۆ ئاگادارییەکانی سوپاسم کرد و بە دەم دەریاکەدا، بەرەو (کان)ـە خوێیەکان بەڕێ کەوتم. بەیانییەکی گەرمی ئاب بوو، ئاسمان ساف و ساماڵ بوو. زەریا ئارام و چۆڵ بوو و شەپۆلە ئامالّسەوزەکان، بە خەمباریيەوە یەک بەدوای یەکدا کلۆر دەبوونەوە و خۆیان بە لێوارە لمەکەدا دەدا. لەسەر ئەو کەنارە زەردەی بەرانبەرمدا، لە دوورەوە یەک دوو پەڵەی سپی لەناو هەلاّوی خۆرەکەدا دیار بوون– ئۆتیاکۆڤ بوو. کەپرەکە، لە دوامەوە، لە پەنای گردە لمەکاندا کە بە تیژی تیشکی خۆریان دەدایەوە، بزر بوو.

لەو کەپرەدا، کە شەوم لێی بەسەر برد، زۆر باسوخواس و ڕاوبۆچوونی هەم قـوڵ و هەم سـوعـبـەتم بیـست کـە هەمـوویان سـاکـار بوون. دەنگی شـەپۆلەکـانی زەریا بارودۆخە دەروونییـەکەی منیان بەهێز دەکـرد و پێکەوە هارمۆنیایەکیان پێکدەهێنا.

زوو، ئەو جێیـانـەی کە خوێیان لێ بەرهەم دەهێنا، بە بەرینی لەبەر چاوم دەرکەوتن. سێ دانە چوارگۆشە بوون و هەر یەکەیان چەند سەد بالێک دەبوو و تەپۆلکەی نزم و جـۆگـەی تەسک و بچـووکـیـان بەلاوە بوون. لە یەکەمیاندا، کە پڕ بوو لە ئاوی زەریا، خوێیەکە خەریک بوو بە ڕەنگێکی بۆری و ڕووناک کـە بەلای پەمـەییـدا دەشکایەوە و تیـشکی خـۆری دەدایەوە، دەمـەیی. لە دووەمیاندا خڕ دەکرایەوە. لەمەیاندا ژنان کاریان دەکرد و بەخاکەنازی دەستیانەوە وەستابوون و تا چۆکیان بەو شتە لیـقـە ڕەشـە درەوشـەدارەدا ڕۆچووبوو و بەشـێـوەیەک لە شـێـوەکـان، بەبێ دەنگی و بێ قـسـەکـردن مـردبوون و هەیـکـەلی پیـس و مـــاندوویان لـەســـەر ڕووی ئەو درەوشـەداره لیـقـە ڕەشەدا دەبزوان. خـوێ و دەڵەمەکـەی، «ڕاپە»یان پێ دەگوت. خـوێیەکـە، لە چاڵـی سێـیـەمـەوە دەگوازرایەوە. کرێکارەکان، خۆبەخۆ بەپێشدا چەمابوون و عـــارەبانەیان پاڵ پێـــوە دەنا. تایەی عـــارەبانەکـــان جیرەجیرپیان لێوە دەهات و ئەو دەنگە هەم وەڕسکەر بوو، هەم هاواری ناڕەزایی. خـــەڵکەکـــە بە ڕیز دەڕۆیشتن و پشـتیان لە ئاسمان کردبوو، بەڵام ئاسمان، گەرمییـەکی وای دادەباراند، بەرگـەی نەدەگـیـرا. لێـرە و لەوێ، لە قەڵەشی نێوان خوێیەکەوە گیای قاوەیی مەیلە و سوور و کـریسـتـاڵـی درەوشـەداری خـوێ زەوییـە گـەرمـەکـەیان داپۆشیبوو. دەنگی فـۆرمـەنەکـە، کاتێ کـە فـەرمـانی بە کـرێکارەکـان دەدا و جنێـوی پێ دەدان و ئەوانیش لەبەر پێیدا عـارەبانە خوێیان بەتاڵ دەکرد، لە جیرەجیرِی تایەی عارەبانەکان جیا دەکرایەوە. خوێیەکەی لەسەر هەرەمێکی درێژۆکـە کـۆمـەڵ دەکرد و بۆ پەسـتانیش، بە پەقـرەجـێـک ئاوی پێدا دەکرد. فـۆرمەنەکـە، پیـاوێکی کەڵەگـەتی وەک قیر ڕەش بوو و کراسێکی شینی لەبەر بوو و پانتۆڵێکی سپی دەڵبی لەپێ بوو و لەسـەر کـۆمـەڵە خوێیـە گـەورەکـە وەسـتابوو و پاچەکـەی بە هەوادا ڕادەوەشاند و بە هەمـوو دەنگی فـەرمـانی بەوانە دەدا کـە عـارەبانەکـانیـان بەسـەر لەوحەکاندا دەهێنا:

– لای چەپەوە ڕۆی بکە! چاڵـکـن، پێـم گـــوتیت لای چەپەوە! ئاها! شـــەرت بێ پشـــتت بشـکێـنم! دەی خـــوا بتباتەوە! ئەوە بۆ کوێ ملت شکاند؟ ها؟! هەی مەلعوون!

ئەوجا، بە پەشـۆکـاوی دەموچاوە عـارەقـاوییـەکـەی بە قۆڵی کراسەکەی سڕی و بە تووڕەیی ئاخێکی هەڵکێشا و بێ ئەوەی لە نەفرەتکردن بوەستێتەوە بەردەوام خوێیەکەی بە خاکەنازێک دەکوتا. کرێکارەکـان، خۆبەخۆ عـارەبانە خوێیەکانیان سەردەخست و بەپێی فەرمانی «سەروەتر! و لەلای چەپەوە!» هەڵیاندەڕشت و پشتیان ڕاست دەکردەوە و بەهەنگاوی قـورس و هەڵـخـزانـەوە بەو دەڵـەمـە ڕەش و لیقەدا سەرەو خوار دەبوونەوە تا خوێی زیاتر بکێشنەوە و لە گـەڕانەوەدا عـارەبانەکـانیـان بەدوای خـۆیاندا بەکـێش دەکرد و بە دەنگێکی ماندووترەوە ڕایاندەکێشا.

– «مـەلعـوونینە خـێـرابن!» بەرپرسی کـرێکارەکـان، جـــاروبارێ ئەو هاوارەی دەکـــرد، بەڵام بە هەمـــان ماندوویەتی و بێدەنگییەوە دەڕۆیشتن و تەنیا ڕوخسارە ماندوو و بێ تەعبیر و بە عارەقە و چڵک داپۆشراویان و بەلێـوە پێکەوە نووسـاوەکـانیـانەوە ڕق و پەژارەیان تێدا بەدی دەکرا. هەندێ جار دەنگی تایە گەورەکان دەهات و دەترازا و لەناو دەڵەمەی خوێدا گیر دەبوو. عارەبانەکانی پێـشـــەوە دەڕۆیشتن، بەڵام ئەوانەی دوای عـــارەبانە گیربووەکە ڕێیان دەگیرا و ئەو هێزانەی کە پاڵیان دەنا، بەبێ گـوێدان تەمـاشـای ئەو هاوڕێیـەی خۆیان دەکرد کـە هەوڵی دەدا تایە شـەست (پود)ییـەکـە بگێـڕێتـەوە جـێی خۆی.

لە ئاسـمـانە سـامـاڵـەکـەشـەوە، کـە پڕ بوو لە هەڵاوی گـەرمی، خـۆر زەوییـەکـەی گڕباران دەکرد و دەتگوت لەو دەمودەستەدا گەرمایی خۆی بیری زەوی دەخاتەوە. دوای ئەوەی ماوەیەک لەلاوە وەستام و تەماشای هەموو ئەوانەم کرد، بڕیارم دا بەختی خۆم تاقی بکەمەوە و بە ساردییەوە چوومە ئەو شوێنەی کە کرێکارەکان عارەبانە بەتاڵەکانیان بۆ دەبرد.

– ڕۆژ باش، ماندوو نەبن!

لە بری وەڵامـدانەوە شـتـێکی چاوەڕواننەکـراوم پێ گـەیشت. یەکـەم زەلام، کـە پیـاوێکی سـەر مـاشـوبرنجی تێکسمڕاو بوو و دەرلنگی پانتۆڵی تا چۆکان هەڵکردبوو و قۆڵی کراسەکـەشی تا شانی، جـەسـتـەی بروونزی دیار بوو، هیـــچی نـەژنـەوت و بە بێـــدەنگی و بێ هیـچ

کاردانەوەیەک بەرانبەرم، بەلامدا تێپەڕی. دووەم کەس، گەنجێکی قژ زەردی چاوڕەش، بە ڕقەوە تەماشای کردم و جنێوێکی پیسی پێدام. کەسی سێیەمیان، کە پێ دەچوو یۆنانی بێ، بە جەستە ڕەشەهلگەڕاوەکەی و قژە لوولەکەیەوە گەیشتە ئاستم و گلەیی ئەوەی لە بەختی خۆی کرد کە دەستی گیراون و ناتوانێ لووتم بادات و چاکوچۆنیم لەگەڵ بکات. بەشێوەیەک ئەوەی گوت کە لەگەڵ ئاواتخواستنەکەیدا یەک نەدەهاتەوە. چوارەم کەس بە تووڕەییەوە تا هێزی تێدابوو هاواری کرد: «ڕۆژی تۆش باش هەی ماری چاو بەچاویلکە!» لەگەڵ قسەکەیدا ویستی شەقم تێهەڵدا.

لە کاتی پێشوازی ئاوهادا هەندێ جار بە هاودەمێتی دەگوترێ «نائاسایی» و هەرگیز لە ژیانمدا، بەو شێوە تونده تووشم نەبیوو بە نائاگاییەوە چاویلکەکەم لادا و خستمە گیرفانمەوە و بەرەو لای فۆرمەنەکە چووم تا پرسیاری لێ بکەم ئاخۆ کاریان بۆ من هەیە، یان نییە، بەڵام هێشتا نەگەیشتبوومە لای، هاواری لێ کردم: «ها! چیت دەوێ؟! کارت دەوێ، ها؟!»

بە بەڵێ وەڵامم دایەوە.

«پێشتر عارەبانەت لێخوڕیوە؟»

گوتم کە خۆڵم بە عارەبانە کێشاوەتەوە.

** خۆڵ؟! بە کەڵک نایێ! خۆڵ- ئەوە شتێکی تەواو جیاوازە. لێرە خوێ دەگوازینەوە نەک خۆڵ! هەیتڕی بە! جنۆکە تۆ گوێ بگرە! لەبەر پێمدا بەتاڵی بکە.

جنۆکەکە، جلشڕێکی قژبۆزی هەرقلانەی سمێڵدرێژی لووت سووری شینباوی خاڵخاڵ بوو. بە تۆندی نەڕاندی و عارەبانەکەی هەڵبڕی و خوێیەکەی هەڵڕشت. جنێوێکی دا و فۆرمەنەکە بۆڵەی بەسەریدا کرد. هەردووکیان بە ڕەزامەندییەوە بزەیان کرد و بۆ سەرنجڕاکێشانی من تەماشایان کرد.

فۆرمەنەکە لێی پرسیم: ئێ! چیت دەوێ؟

جنۆکەکە، چاوێکی لە فۆرمەنەکە داگرت و بە ئۆکرانی گوتی: ڕەنگە هاتبێتە کانە خوێیەکان تا شیرنایەتی بخۆیت، ڕووسیی مەلعوون.

هەوڵم دا دڵی فۆرمەنەکە نەرم بکەم و گوتم من لەگەڵ لێخۆڕینی عارەبانەدا ڕادێم و لەوانی تریش خراپتر نیم.

- «بەر لەوەی ڕابێی، پشتت دەشکێ، بەڵام قیر بە قەرەج. وەرە دەی! یەکەم ڕۆژ، لە نیو ڕۆبڵ زیاترت نادەمێ. کوڕە هۆ و، عارەبانەیەکی بدەیێ!»

کوڕێک کە یەک کراسی لەبەردا بوو و هەتا چۆکی بە پارچە پەڕۆی پیس پێچابۆوە هات و تەماشایەکی کردم و گوتی: دە وەرە!

لەگەڵیدا چوومە سەر کۆمەڵێ عارەبانە کە بەسەر یەکدا فڕەدرابوون. بەدوای یەکێکی سووکدا کەوتمە گەڕان. کوڕەکە کەوتە هەڵکڕاندنی لاقی و بەبێدەنگی لێی دەڕوانیم. دوایی گوتی:

«ئەوەت بۆچی هەڵبژارد؟! نابینی تایەکەی ترازاوە؟!» کاتێ ئەوەی گوت من یەکێکیانم بۆ خۆم لادابووە لاوە. ئەوجا بە بێ گوێدان لاکەوتە لاوە و لەسەر زەوییەکە پاڵ کەوت.

دوای ئەوە یەکێکی ترم هەڵبژارد و بۆ خوێ گواستنەوە چوومە ڕیزەوە. دەتگوت هەستێکی نەناسراوی قورس و گوشارم دەخاتە سەر بۆ ئەوەی ڕێی قسەکردنم لەگەڵ هاوکارەکانمدا لێ بگرێ، ئەگەرچی ماندوویەتی سیمای هەمووانی گرتبۆوە، بەڵام بە ڕوونی دیار بوو شتێکی لە ماندوویەتی قورستر کە هێشتا خۆی ئاشکرا نەکردبوو، لە ناخیاندا شاردرابۆوە. لەبەر هەتاوەکە، کە بێ بەزەییانە پێستی دەسووتاندن، هەمووان بەوپەڕی ماندووبوونەوە بەسەر لەوحەکاندا دەڕۆیشتن کە لەژێر قورسایی تایەی عارەبانەکاندا بەناو ئەو دەڵەمە خوێیە خەست و زۆر ناخۆشەدا دەچەمین کە تێکەڵی کریستاڵی خوێ ببوو و ئەو ناوەی گرتبۆوە و پێی دەبڕین و دەیکردنە بڕینی تەڕ و قەقاغەی بڕینی بچووکیشی لادەبرد. ئەو نەهامەتییانە لەنیگاکردنی یەکتر و لەو قسە سووکانەدا ئاشکرا دەبوو کە جاروبار بە قورگە وشک و تێنووەکانیاندا دەردەچوون. کەس گوێی بە من نەدەدا. کاتێ گەیشتمە ناو چوارگۆشەکە، کە لەوێوە هەریەکە و عارەبانەکەی بەرەو کۆمەڵێ خوێ دەبا، هەستم بە شتێ کرد لە دوامەوە، بەر لاقم کەوت. کە ئاوڕم دایەوە، دەنگێکی ڕووبەڕووی شەڕانیم گوێ لێ بوو:

- دەی بجوولێ شەیتانی درێژ!

عارەبانەکەم ڕاگرت و دەستم دایە خاکەناز و عارەبانەکەم بار کرد.

- «پڕتری کە!». ئەوە فەرمانی پیاوە هەرقلییە ئۆکرانییەکە بوو، کە بەلای منەوە وەستابوو.

ئەوەندەی توانیم عارەبانەکەم پڕ کرد. ئەوجا، ئەوەی

پشتمەوە فەرمانی دا: «یالّلا بجوولێ!» تفیان دەکردە ناو لەپیان و دەستیان بەیەکدا دەخشاند و بەرێ دەکەوتن. دیسان، بە پشتی نێزیکەی نەوەت پلە چەماوەوە، خۆیان بە پێشدا دەشکاندەوە و ملیان درێژ دەکردەوە و وەک ئەوەی بەشێوەیەکی جادووئامێزانە کارەکە ئاسانتر بکەن، دەگەڕانەوە.

من بە وردی سەرنجی ڕەفتارم دەدان و ئەوەندەی کرا، وەک ئەوان خۆم نووشتاندەوە و خۆم بەرەو پێش شکاندەوە و نەختێ عارەبانەکەم بزواند. تایەکەی کەوتە زیکەزیک و ئێسکی شانم بە ژان هات و باسکم ڕەق هەڵگەڕا و کەوتنە لەرزین. بە دوودڵییەوە چەند هەنگاوێکم نا... بەڵای چەپدا لار بوومەوە، ئەوجا بەڵای ڕاستدا و جارێکیش بە پێشدا هەڵەنگووتم... تایەی عارەبانەکە لەسەر لەوحەکە لاکەوت و کەوتمە ناو خوێئاوکەکەوە. دەسکێکی عارەبانەکە، بە لێدانێکی پڕ لە وانەی فێرکردن، بەر ملم کەوت و لەناو خوێئاوکەکە، کەوتە سەر پشت. دەتگوت ئەو فیکەلێدان و هاتوهاوارە بەرزەی دەوروبەرم، ئەوەندەی تر بەناخی خوێئاوکە لیچ و گەرمەکەدا دەمچەقێنێ. لە کاتێکدا بێهووەدە هەوڵی ڕاستکردنەوەی عارەبانەکەم دەدا، هەستم کرد شتێکی سارد و تیژ سینگم دەبڕێ.

ڕووی دەمم لە ئۆکرانییەک کرد، کە لە هەمووان لێمەوە نێزیکتر بوو. گوتم:

– «وەرە یارمەتییەکم بدە!

دەستی کرد بە قاقای پێکەنین و بەدەم پێکەنینەوە، جارێ بە پاشدا دەشکایەوە و جارێ بە پێشدا.

– خوا خۆت و دایکت بەرێتەوە! بچۆرە سەر لەوحەکە! عارەبانەکە بەڵای چەپدا هەڵسووڕێنە! خۆزگە هەر لە جێی خۆت خوێئاوکەکە قووتی دەدایت!

دیسان دەستی کردەوە بە پێکەنین و ئاو زایە چاوی. دەستی نابووە کەلەکانی بە پشتدا و بەپێشدا دەشکایەوە.

– «بچۆرە سەر لەوحەکە، مەلعوون!» ئەوە قسەی پرچ بۆزەکە بوو. کە ئەوەی گوت، دەستی بێ دەسەڵاتی بەرەو لای من درێژ کرد. بە دەم تەماشاکردنمەوە عارەبانەکەی بەجێڕەجێ دایە پێش.

ئەوانەی پێشەوە بەردەوام بوون و ئەوانەی لە پشتیشمەوە وەستابوون و بەمەیلەو تووڕەییەوە لێیان دەڕوانیم. بەهۆی هەوڵی ڕاستکردنەوەی عارەبانەکەوە عارەقەم دەردابوو و خوێئاوکیش جەستەی داپۆشیبووم و لێم دەچۆڕایەوە. کەس نەیدەویست یارمەتیم بدات. دەنگی فۆرمەنەکەشم لەسەر کۆمەڵە خوێیە بەرزەکەوە بەرگوێ کەوت:

– مەلعوونینە! ئەوە چەقیون؟! سەگبابینە! بەرازگەل! ئەگەر کەستان بە دیارەوە نەبێ کار ناڕوات. دەی بەخۆ کەون!

ئۆکرانییەکە، کە لە پشتمەوە بوو، هاواری کرد:

– لاچۆ لەسەر ڕێیەکە! ئەوەی گوت و عارەبانەکەی خۆی خستە ڕێ و بەسەرمدا خشا. بە تەنیا مامەوە و بە ماندووبوونێکی زۆر عارەبانەکەم ڕاست کردەوە، کە بە هۆی بەتاڵبوونەوەی لە خوێ و داچۆڕانی بەخوێئاوکدا، بە بەتاڵی لە چوارگۆشەکە بردمە دەرێ تا عارەبانەیەکی تر پەیدا بکەم.

– چییە؟ کەوتی؟ هیچ نییە! لە سەرەتاوە، هەموو کەسێک وایە.

تەماشای ئەو لایەم کرد کە دەنگەکەی لێوەهات، کورێکی بیست ساڵان لای تەختەکانی پشت کۆمەڵە خوێیەک لەسەر چنچکان دانیشتبوو و ناو لەپێکی خۆی دەمژی. بە بزەیەکی ئارامەوە و لە سەرەوەی دەستییەوە تەماشای کردم و سەرێکی ڕاوەشاند. گوتم:

– هیچ نییە. هەر هێندەیە کە جارێ ڕانەهاتووم. دەستت چییەتی؟

– دەستم بڕیوە و برینەکەی هەوی کردۆتەوە. ئەگەر مەودای مژینی نەبێ، باشترە گوێی پێ نەدەیت و ئەگەرچی ئازاریشی دەبێ، لەسەر کارەکەت بەردەوام بیت. دەی بڕۆ، بڕۆ! ئەگەر فۆرمەنەکە بتبینێ بۆڵەبۆڵت بەسەردا دەکا.

بەردەوام بووم. عارەبانەکەی تر باشتر بوو. سێیەم و چوارەم عارەبانەم گەیاند و ئەوجا دووی تر. کەس گوێی پێ نەدەدام و منیش زۆر ئاسوودە بووم. مرۆڤ بە شێوەیەکی گشتی لە بارودۆخی خەمناکدا دەژین.

یەکێ هاواری کرد:

– ئیتر بەسە! نیوەڕۆژەیە!

هەمووان هەناسەی حەسانەوەیان دا و بۆ نانخواردن ڕۆیشتن؛ بەڵام تەنانەت ئەوکاتەش نە خۆشحاڵی خۆیان بۆ پشوودانەکە دەربڕی، نە تووڕە بوون. دەتگوت هەموو

شتێ بە زۆرەملێ، بەناچاری و ڕقەوە ئەنجام دەدرێت. پێنەدەچوو کەس پشوودانەکە بە حەسانەوەی جومگە بە ئازارە ماندووەکانی و ماسوولەکە ماندووەکانی بەر خۆرەتاو بزانێ. پشت و لاق و شانم ئازاریان هەبوو، بەڵام هەوڵم دەدا ئەوانی تر پێی نەزانن و بە ئارەزووەوە بەرەو خواردنی شۆربا برنجەکە چووم.

– تۆ! نەختێ بوەستە!» پیاوێکی پیری توندی شڕۆڵ کە کراسێکی شینی لەبەردا بوو و دەموچاوێکی مەستی وەک ڕەنگی کراسەکەی هەبوو و دوو برۆی پڕی پێوە بوو، کە دوو چاوی سووری هەوکردووی هەڕەشە ئامێزیان لەژێردابوو، ئەو هاوارەی لێ کردم. نەختێ بوەستە! ناوت چییە؟

ناوی خۆمم گوت.

– ئاوها، ها! باوکت، کە ئەو ناوەی لێ ناوی، پیاوێکی بێ عەقڵ بووە. لای ئێمە، ئەوەی ناوی ماکسیم بێ، لە یەکەم ڕۆژی کارکردنیدا ڕێی پێ نادرێ بچێتە سەر شۆربای برنج. ئەوەی ناوی ماکسیم بێ، دەبێ لە یەکەم ڕۆژی کارکردنیدا، خواردنی خۆی بهێنێ. مەسەلەکە ئاوهایە! ئەگەر ناوت ئیڤان، یان هەر شتێکی تر بووایە، مەسەلەکە بە جۆرێکی تر دەبوو. من ناوم ماتڤەیە و خواردن دەخۆم، بەڵام ئەوەی ناوی ماکسیم بێ، دەبێ بۆ خۆی تەماشا بکات. دەی لە شۆرباکە دوورەوە بە!

بە سەرسوڕمانەوە تەماشام دەکرد. لاکەوتمە لاوە و لەسەر زەوییەکە دانیشتم. ئەو تووشبوونەم، تووشبوونێک بوو کە خۆم دەستم تێیدا نەبوو و تا ئەو کاتەش تاقیکردنەوەم لەگەڵیدا نەبوو، تووشی سەرسوڕمانی کردم. چ پێشتر و چ دواتر، زیاتر لە جارێک، کە چوومەتە سەر کارێکی نوێ، یەکسەر لەگەڵ ئەوانی تردا پێوەندی هاوڕێیانەم دروست کردووە، بەڵام ئەم جارەیان هەموو شتێک، بە شێوەیەک لە شێوەکان، تا ئاستی باوەڕنەکردن جیاوازە. لەگەڵ ناخۆشی بارودۆخەکەشمدا، بۆ زانینی شتەکان حەزی زانین سواری سەرم بوو. بڕیارم دا بۆ هەڵهێنانی ئەو مەتەڵە سەیرە هەوڵ بدەم. لەکاتێکدا بەوپەڕی ئارامییەوە تەماشای ئەوانی ترم دەکرد، چاوەڕوان بووم کارەکەمان دەست پێ بکاتەوە..

دەبێ بزانم، بۆچی ئاوهام لەگەڵدا دەکەن؟

-۲-

دوای ئەوەی نانیان خوارد، بە دەم ئای و ئۆی و جگەرە داگیرسانەوە لە شۆرباکە دوورکەوتنەوە. کابرا هەرقلییە ئۆکرانییەکە و گەنجە لاق پێچراوەکە بەرەو لای من هاتن و لەجێیەک دانیشتن کە ئەو عارەبانانەیان لە چاوم بزر کرد کە لەسەر کارەکە جێ هێڵدرابوون.

– «ها دۆستی ئازیز؟» ئۆکرانییەک ئەوەی پرسی. ئەوجا لەسەری ڕۆیی: «دەتەوێ قەلوون بکێشیت؟»

گوتم: «ئا، نەختێکم بدەیێ»

– خۆت تووتنت پێ نییە؟

– ئەگەر پێم بووایە داوام نەدەکرد.

– ڕاستە. فەرموو.

پایپەکەی دامێ. پرسی: بە تەمای لێرە ڕایکێشیت؟

– بەڵێ بە تەمام. ئەوەندەی بتوانم.

– ئەها! ئەدی خەڵکی کوێیت؟

منیش وەڵامم دایەوە.

– ئەها! لێرەوە دوورە؟

– سێ هەزار ڤێرست.

– ئۆهووو! دوورە، بەڵام بۆچی هاتوویتە ئێرە؟

– بۆ هەمان ئەو شتەی کە تۆ بۆی هاتوویت. وەک یەک لێی بڕوانە.

– ئەها! تۆش لەسەر دزی لە گوندی خۆت دەرکراویت؟

– مەبەستت چییە؟

– ئاخر من بۆیە لێرەم، چونکە لەسەر دزی لە گوندەکەی خۆمان دەرکراوم و تۆش دەڵێی هاتنی من بۆ ئێرە لەبەر هەمان هۆیە...

بۆ داهێنانەکەی خۆی، بەدەنگی بەرز دەستی بە پێکەنین کرد. گوتم:

– دە تۆ بوەستە!

– لێرە کات بۆ وەستان نییە. دەبێ کار بکەین. وەرە با بڕۆین. جێی خۆت لە پشت منەوە بکەوە، من عارەبانەیەکی باشم هەیە. دەی با بڕۆین.

ویستم عارەبانەکەی ئەو بەرم، بەڵام بە پەلە گوتی:

– بوەستە! من خۆم لێی دەخورم. ئەوەی خۆتم بدەیێ، عارەبانەکەی خۆمی لێ بار دەکەم. با نەختێ سوار بێ و پشوو بدات.

ئەو خۆشەویستییە گومانی لەلا دروست کردم و لە

کاتێکدا شان بەشانییەوە دەڕۆیشتم، لە عارەبانەکەی ورد بوومەوە کە تایەکەی لە سەرەوە بوو و لە هەمان کاتدا هەوڵم دەدا باوەڕ بە خۆم بێنم کە ئەوە بۆ من کێشە نییە، هیچ شتێکی تایبەتیم بەدی نەکرد ئەوە نەبێ کە کتوپڕ بوومەتە کەرەسەی جێی سەرنجی هەمووان و بە هەر هۆیەکەوە بووبێ هەوڵی شاردنەوەیان دەدا، بەڵام مەبەستی خراپیان لە دڵدابوو. سەرنجم دا لە هەموو لایەکەوە بە چڕی تەماشا دەکرێم و چپەیان دەکرد. تێگەیشتم کە دەبێ چاوم بکەمەوە و وریا بم، چونکە چاوەڕوانی شتێک بووم کە لە سەرەتاوە زۆر ئاساییە. کابرای ئۆکرانی گوتی:

– ئەوە گەیشتین!

عارەبانەکەی خۆی داگرت و دایە من گوتی: ئەوجا پڕی بکە!

ئاوڕێکم دایەوە. هەمووان بە گەرمی خەریکی کارکردن بوون و منیش دەستبەکار بووم. چ دەنگێک نەدەهات دەنگی خاکەنازەکان نەبێ کە بەر خوێیەکە دەکەوتن. ئەو بێ دەنگییە لەسەر سینگم بووە قورساییەکی ناخۆش. بیرم لەوە کردەوە ئەو شوێنە جێ بهێڵم.

– دەی کار بکە! چییە خەوتیت؟ ئەوە فەرمانی لووتشینەکە، ماتڤەی بوو.

دەسکی عارەبانەکەم گرت و بەرزم کردەوە و بەرەو پێش پاڵم نا. ئازارێک بە هەردوو ناو لەپم گەیشت وای لێ کردم هاوار بکەم. دەستم لە عارەبانەکە بەردا و گواستمەوە، بەڵام ئەو جارە ئازاری ناو لەپم دوو هێندەی پێشتر بوو. هەردوو ناو لەپم پێستیان لێ دامالآ و بە دەسکی عارەبانەکەوە نووسا. لە کاتێکدا لە تاو ئازار و ڕق ددانم بە چیڕەوە بردبوو، تەماشای دەسکی عارەبانەکەم کرد و بۆم دەرکەوت تەورێکیان پێوە بەستووە و دەوریان بە بزمار داکوتاوە و حیسابی ئەوەشیان کردووە کاتێ گوشار دەخەمە سەری، بترازێ و بزمارەکان پێستی دەستم بە دارەکەوە گیر بکات. ئەو حیسابکردنە، ڕاست دەرچوو. سەرم هەڵبڕی و تەماشای دەوروبەری خۆمم کرد.. لە هەموو لایەکەوە هاتوهاوار و پێکەنین و فیکەلێدان بوو. لە هەموو لایەکەوە سیمای بەدکاری خەڵکی سەرکەوتوو دەهاتە بەرچاوم. لەلای خەرمانە خوێیە گەورەکەوە، دەنگی پڕ جنێوی فۆرمەنەکە بەرز بووەوە، بەڵام کەس گوێی پێ نەدەدا– هەمووان سەرقاڵی من بوون. بە خەمساردی و ئاسایی ڕوانیم و هەستم بە ئارەزووی تۆڵە و ڕق کرد بەرانبەر بەو خەڵکە بەدکارە و ڕقەکەم بەردەوام لە ناخمدا دەکوڵا، بەڵام ئەوان ڕەوێ بوون و لە دژی من یەکیان گرتبوو. تا بە وشەی ناحەز و قەشمەری هێرشم بۆ بێنن. بە دەم ئازاری زۆرەوە دەموبست سووکایەتییان پێ بکەم. هاوارم کرد:

– بێ قیمەتینە!

مشتم بەرانبەریان ڕاست کردەوە و لەکاتێکدا بەرەو ڕوویان دەچووم، هەمان ئەو قسە سووکانەم پێ گوتن کە پێیان گوتبووم.

وەک بڵێی بەهۆش هاتبێتنەوە، دەستیان بە کشانەوە کرد. تەنیا ئۆکرانییەکە و لووتشینەکە لە جێی خۆیاندا مانەوە و دەستیان کرد بە هەڵکردنی باسکیان.

– ئێ! دە وەرە، وەرە!.. دەی! ئۆکرانییەکە، بێ ئەوەی چاو لە سەرم هەڵگرێ، ئەوانەی گوت. ئەوجا گوتی:

– ماتڤەی، بە دەمیدا بکێشە و نەجاتی دە!

هاوارم کرد: بۆچی وا ئازارم دەدەن؟ چیم لێ کردوون؟! منیش وەکو ئێوە بەشەر نیم؟!

هەندێ وشەی سووکایەتی و خراپ و بێ واتای تریشم بە زاردا هاتن و لە تووڕەییدا هەموو جەستەشم دەلەرزی و لە هەمان کاتدا چاوم تێ بڕیبوون تا گەمەیەکی ترم پێ نەکەن.

بەڵام سیما گێل و بێ موبالاتەکانیان، وەکو جاران بە چاوی سووکایەتی لێیان نەدەڕوانیم و پێ دەچوو لایەکی هۆشیان هەستی بە ئازاری ویژدان کردبێ، بۆیە ماتڤەی قۆڵی کراسەکەی دادایەوە و ئۆکرانییەکەش دەستی خستە گیرفانییەوە.

– بۆچی واتان کرد؟ من ئەو پرسیارەم لێی کرد.

لاملانە بێدەنگ بوو. ئۆکرانییەکە جگەرەیەکی پێچایەوە و تەماشای بەردەمی خۆی دەکرد. ماتڤەی، کتوپڕ گەیشتە پشت ئەوانی تر کە خەریک بوون بەرەو عارەبانەکانیان بچنەوە. لەوێ وەستابوون و بە ڕقەوە خۆیان هەڵدەکراند. فۆرمەنەکەش کە مشتی ڕادەوەشاند و هەڕەشەی دەکرد، بەرەو دەستەکە هات. هەموو ئەوانە ئەوەندە بە خێرایی ڕوویان دا، ئافرەتەکان کە بیست هەنگاو لەولاترەوە بەخاکەناز خوێیان کۆمەڵ دەکرد، ئەوکاتە فریاکەوتن بەدەم هاوارەکانی منەوە بێنە پێشەوە، کە کرێکارەکان گەڕابوونەوە سەر عارەبانەکانیان. من بە

تەنیا لەگەڵ هەستی تاڵی خۆمدا کە بێ هیوایی بوو، مامەوە. ئەوەش ئازار و هەستی سووکایەتی پێکردنی زیاد دەکرد. وەڵامی پرسیارەکانی خۆمم دەویست و دەمویست تۆڵە بکەمەوە. هاوارم لێ کردن:

– بوەستن!

وەستان و بە سەرسوڕمانەوە تەماشایان دەکردم.

– پێم بڵێن! بۆچی ئاوها سووکایەتیتان پێ کردم؟ خۆ هیچ نەبێ دەبێ تۆزێ ویژدانتان هەبێ!

بێ دەنگ مان و دەتگوت ئەو بێ دەنگییە لە بری ئەوان وەڵامم دەداتەوە کە نەختێ ئارام بوومەوە، دەستم بە قسان کرد لەگەڵیاندا. لە سەرەتادا گوتم کە منیش هەر وەک ئەوان مرۆڤم و دەبێ وەک ئەوان خۆراک بخۆم، لەبەر ئەوە، دەبێ وەکو ئەوانیش کار بکەم و بەڵای خۆمەوە بۆ لای خەڵکانی وەکو خۆم هاتووم کە نە لە خۆم بە گچکەتریان دەزانم نە گەورەتر.. پێم گوتن:

– هەمووەمان وەک یەکین و دەبێ لەیەکتر بگەین و ئەوەندەی دەکرێ هاوکاری یەکتر بکەین.

بە دەورمدا گردبوونەوە و بە وریایی گوێیان دەگرت، بەڵام خۆیان لە تەماشاکردنی چاوم دەبوارد. کە تەماشای ئەم لا و ئەولام دەکرد، زیاتر ئەوەم بۆ ڕوون دەبووەوە و ئەوەش دڵی خۆش دەکردم. هەستێکی ڕووناکی و خۆشی دایگرتم و خۆم هاویشتە سەر کۆمەڵە خوێیەک و دەستم بە گریان کرد!..

کە سەرم هەڵبڕی، کەس لەو نزیکانە نەمابوو. کار تەواو ببوو و کرێکارەکان بە دەوری کۆمەڵە خوێیەکاندا کۆمەڵ ببوون و هەر دەستەیەکیان لە پێنج- شەش کەس پێکهاتبوو و دەتگوت پەڵەی پیسی بێ شێوازن بە تەختانە پەمەییە خوێیەکەوە، کە لەبەر تیشکی خۆری دەم کەل دەدرەوشایەوە. دنیا کشومات بوو. بایەکی فێنک لە زەریاوە هەڵیکردبوو. پەڵەهەورێکی سپی بە ئاسماندا دەکشا و خۆی لە تەمی ڕوونی ئاسمان جیا دەکردەوە و دەڕۆیشت. هەستم بە ئارامییەکی خۆش دەکرد.

هەستامە سەر پێ و بەرەو کۆمەڵە خوێیەکە چووم و بڕیاری گردەبڕم دابوو خواحافیزی بکەم و بگەڕێمەوە بۆ کەپری ماسیگرەکە. کە گەیشتمە ئەو دەستەیە، کە لە ئۆکرانییەکە و ماتڤەی و فۆرمەنەکە و دوو سێ شرپۆشی تریش پێکهاتبوو، هەستانە سەر پێ و بەرلەوەی فریای قسەکردن بکەوم، ماتڤەی بێ ئەوەی تەماشام بکات، دەستی بۆ درێژ کردم.

– هاورێم، ئەوەتا دەبینی جێمان دەهێڵی و بەرێی خۆتدا دەڕۆیت! ئێمەش نەختێ پارەمان بۆت کۆکردۆتەوە تا لە ڕێگا پێت بێ، فەرموو وەریگرە.

هەندێ وردەی بە دەستەوە بوو، کە دەستیشی هێنا، دەلەرزی، سەرم سوڕما و بەبێ ئەوەی هیچ تێبگەم تەماشام کردن. بەبێ دەنگی وەستابوون و سەریان خوار کردبوو. جلە شڕەکانی، بێ ئەوەی پێویست بکا، ڕێک خستنەوە و جێی پێیەکانی گۆڕین و تەماشای ئەم لاو ئەولای کرد و هەموو ئەوانە و هەموو بزاوتنێک ئەوپەڕی شڵەژانی لەگەڵدا بوو، لەگەڵ خۆزگەخواستنی ئەوەی بە زووترین کات لە کۆڵیان ببمەوە.

– وەریان ناگرم! ئەوەم گوت بەلایەکی تردا پاڵم بەدەستی ماتڤەیەوە نا.

– با، وەریگرە و هەستمان بریندار مەکە. ئێمە چیمان کرد؟ ئەگەر پیاو ڕاست بڵێ ئێمە.. دەزانی، ئازارمان پێ گەیاندی، بەڵام باشتر وانییە چارەسەری بکەینەوە؟ ڕاستت گەرەکە، کارێکی باشمان نەکرد. هۆکاری سەرەکی بۆ ئەوە، هەر ژیان خۆیەتی. ژیانمان چۆن دەبینی؟ زەحمەتە. عارەبانەکان شازدە پود قورسن و ئەو لیقاوە پێی مرۆ شەقارشەقار دەکات و خۆریش، ڕۆژ هەتا ئێوارە مرۆ هەڵدەقرچێنێ و ڕۆژانەکەش دەبێتە نیو ڕۆبڵ! هەموو ئەوانە بەشی ئەوە ناکەن بەشەر بێزار بێ؟ مرۆ کار دەکات و کار دەکات و بە پارەکەی دەخواتەوە و دیسان کار دەکات! ئەوە هەموو شتێکە! ئەگەر پیاو پێنج ساڵ ئاوها بژی.. ئا.. ئەوجا پیاو سیمای مرۆڤبوونی خۆشی لە دەست دەدا- مرۆ دەبێتە ئاژەڵ و هیچی تر! لەگەڵ ئەوەشدا کە یەکتریش دەناسین، لەناو خۆماندا لەوە خراپتر بەیەکتر دەکەین کە بە تۆ کرا، بەڵام تۆ نەناسراوێکی. بۆچی دەبێ ئازارت بدەین؟ مەسەلەکە ئاوهایە.. تۆ تازە هەندێ شتت گوت. ئەوجا چییە؟ دیارە هەموو قسەکانت جوان و ڕاست بوون... هەر ئەوەیە کە نەدەبوو هەموو ئەو قسانە بەیەک جار بکرێن. خراپ تێ مەگە... مەسەلەکە سوعبەت بوو. هەرچۆنێ بێ ئێمەش دڵێک لەناو سینگماندا هەیە... بەڵێ دڵمان هەیە! ئێستا بۆ هەر کوێیەکت دەوێ، ڕاستییەکانی خۆت لەگەڵ خۆتدا بەرەو بڕۆ. ئێمەش بە ڕاستییەکانی خۆمانەوە لێرە

دەبین. ئەو پارەیە وەرگرە و خوات لەگەڵ. نە بۆ ئێمە شتێک هەیە بە هۆیەوە داوای لێبوردن بکەین نە بۆ تۆ. ڕاستە ئازارمان پێ گەیاندی. جا چ قەوما؟ لای ئێمە شتی چاک نییە. تۆ بۆ ئەوە نابیت لێرە بمێنیتەوە. تۆ چۆن لەگەڵ ئیمەدا دەگونجێیت؟ ئێمە وەک دەبینیت پێکەوە جۆش دراوین، بەڵام تۆ لادەویت و هاتوویتە. تۆ بە ڕاگوزاری ڕێت کەوتۆتە ئێرە و هیچت لای ئێمە دەست ناکەوێ.. کەواتە خۆت ڕەها بکە. بە ڕێی خۆتدا بڕۆ و خوات لەگەڵ!

تەماشای ئەوانەی دەوروبەری خۆمم کرد. باوەڕم هێنا کە هەموویان لەگەڵ ماتقەیدا هاوڕان. خورجینەکەم بە شانمداداو ویستم بڕۆم.

– «بوەستە! دەمەوێ قسەیەکت پێ بڵێم!» ئۆکرانییەکە دەستێکی خستە سەر شانم و ئەوەی گوت. ئەوجا لە سەری ڕۆیی: ئەگەر کەسێکی تر بوایە لە جێی تۆ، بە مشتەکۆڵە بەڕێم دەکرد. تێگەیشتی؟ بەڵام تۆ بە ئارامی بڕۆ، تەنانەت پارەشمان پێ دایت تا لە ڕێگا بە کەڵکت بێ. هەقە بۆ ئەوە سوپاسمان بکەیت!» لابەلا تفێکی ڕۆکرد. بە دەم پێچانەوەی جگەرەوە، وەک ئەوەی بەوانی تر بڵێت: «دەبینن چەند زیرەکم!» تەماشایەکی ئەم لاو ئەولای خۆی کرد.

بە باوەڕهێنانەوە بە هەموو ئەوانە، خواحافیزیم کرد و بە پەلە بەرەو دەم زەریاکە بەڕێ کەوتم تا لەوێوە بەرەو ئەو کەپرە بچم کە شەوم تێدا گوزەراندبوو. ئاسمان سامالّ و دنیا گەرم بوو. زەریا چۆڵ و سەمناک بوو و شەپۆلەکان، مەستانە دەهاتن و لەبەر پێمدا دەبڕانەوە. شتێک وای لێ کردم بەدکار بم و شەرمیشم بەوە دەهات.

بە کاوەخۆ، بە تێکشکاوی بە لێواری گەرمی زەریاکەدا ڕۆیشتم. زەریا، بە ئارامی تیشکی خۆری دەدایەوە و شەپۆلەکان لە گفتوگۆدا بوون و باسی شتی نارووون و نهێنییان دەکرد.

کە گەیشتمە کەپرەکە، ڕاوچییە ئاشناکەم هەستایە سەر پێ و بەدەنگێکی سەرکەوتووانەی کەسێکەوە کە بۆچوونەکانی ڕاست بووبن، گوتی:

– نەمگوت! ئاوها، ها! خراپت بەسەردا هاتووە؟

بەبێ دەنگی تەماشایم کرد.

– «ئا، ئا! نەختێ خراپت لێقەوماوە!» بە باوەڕ و دڵنیابوونەوە ئەوەی گوت و لێم ورد بووەوە. «خۆراکێکی زۆرم لێناوە. نیوەی ماوەتەوە. وەرە تامێکی بکە! شۆربایەکی خۆشە. تەختەماسی و ئێسکەماسی...» (*)

دوای دوو دەقیقە، لە سێبەری کەپرەکە دانیشتبووم. هەموو گیانم پیس بوو و زۆر ماندوو بووم و زۆریش برسیم بوو. بەخەمباری و دڵشکاوییەوە شۆرباکەم خوارد.

(*) (Fundra و Stor) ناوی ئەو دوو جۆرە ماسییەن و خۆم دامناون. یەکێکیان جەستەی پاتە و دووەمیان ئێسکی زۆرە و کاڤیاری ڕووسی دەدا. بە داخەوە نەمزانی بە کوردی چییان پێ دەڵێن.

سەرچاوە:

Ryska Klassiker
Tidens forlag 1984, 1988
Forord Nils Ake Nilsson 1984
Omslag: Admanus, Stockholm

* هەرچەندە ئێمە لە گۆڤاری ڕامان–دا کردوومانە بە نەریت کە لە زمانی یەکەمەوە بەرهەمی نووسەران وەربگرین، بەڵام لەلایەک جوانی وەرگێڕانەکە و لەلایەکیش تەمەڵی کردنی ئەوانەی زمانی ڕووسی دەزانن و ڕاستەوخۆ ئەم کارانە ناکەن، بە پێویستمان زانی ئەو چیرۆکە وەرگێڕاوەی گۆرکی لەجیاتی ڕووسی لە زمانی سوێدییەوە قەبوڵ بکەین.

(ڕامان)